
Универзитет „Гоце Делчев“ – Штип
Македонија
Универзитет имени Гоце Делчева, г. Штип,
Македонија
Goce Delcev University in Stip,
Macedonia

Воронешки државен универзитет
Русија
Воронежский государственный университет
Россия
Voronezh State University
Russia

Трета меѓународна научна конференција   Третья международная научная конференция

Third International Scientific Conference

ФИЛКО FILKO

ФИЛОЛОГИЈА, КУЛТУРА И ОБРАЗОВАНИЕ   ФИЛОЛОГИЈА, КУЛТУРА И ОБРАЗОВАНИЕ
PHILOLOGY, CULTURE AND EDUCATION

ЗБОРНИК НА ТРУДОВИ СБОРНИК СТАТЕЙ CONFERENCE PROCEEDINGS

26-27 април 2018 / 26-27 апреля 2018 / 26-27 April 2018
Штип   Штип   Stip

Универзитет „Гоце Делчев“ – Штип
Македонија
Универзитет имени Гоце Делчева, г. Штип,
Македонија
Goce Delcev University in Stip,
Macedonia

Воронешки државен универзитет
Русија
Воронежский государственный университет
Россия
Voronezh State University
Russia

Трета меѓународна научна конференција

Третья международная научная конференция

Third International Scientific Conference

ФИЛКО FILKO

ФИЛОЛОГИЈА, КУЛТУРА И ОБРАЗОВАНИЕ
PHILOLOGY, CULTURE AND EDUCATION

ФИЛОЛОГИЈА, КУЛТУРА И ОБРАЗОВАНИЕ
PHILOLOGY, CULTURE AND EDUCATION

ЗБОРНИК НА ТРУДОВИ СБОРНИК СТАТЕЙ CONFERENCE PROCEEDINGS

26-27 април 2018 / 26-27 апреля 2018 / 26-27 April 2018
Штип   Штип   Stip

CIP - Каталогизација во публикација
Национална и универзитетска библиотека “Св. Климент Охридски”, Скопје

821(062)
811(062)
316.7(062)
37(062)

МЕЃУНАРОДНА научна конференција (3 ; 2018 ; Штип)

Филологија, култура и образование [Електронски извор] : зборник на трудови / Трета меѓународна научна конференција, 26-27 април 2018, Штип = Филологија, култура и образование : сборник статей / Третья международная научная конференция, 26-27 апреля 2018, Штип = Philology, culture and education : conference proceedings / Third International Scientific Conference, 26-27 April 2018, Stip. - Штип : Универзитет “Гоце Делчев” = Универзитет имени Гоце Делчева = Shtip : Goce Delcev University, 2018

Начин на пристап (URL): <http://js.ugd.edu.mk/index.php/fe>. - Трудови на мак., рус. и англ. јазик. - Фусноти кон текстот. - Текст во PDF формат, содржи 737 стр. , табели, граф. прикази. - Наслов преземен од екранот. - Опис на изворот на ден 27.12.2018. - Abstracts кон повеќето трудови. - Библиографија кон трудовите

ISBN 978-608-244-593-9

1. Насп. ств. насл.

а) Книжевност - Собири б) Јазици - Собири в) Култура - Собири г)
Образование - Собири

COBISS.MK-ID 109270026

ОРГАНИЗАЦИСКИ КОМИТЕТ

Драгана Кузмановска, Филолошки факултет при УГД
Олга А. Бердникова, Филолошки факултет при ВГУ
Светлана Јакимовска, Филолошки факултет при УГД
Татјана А. Тернова, Филолошки факултет при ВГУ
Виолета Димова, Филолошки факултет при УГД
Генадиј Ф. Ковалов, Филолошки факултет при ВГУ
Костадин Голаков, Филолошки факултет при УГД
Лариса В. Рибачева, Филолошки факултет при ВГУ

МЕЃУНАРОДЕН ПРОГРАМСКИ КОМИТЕТ

Виолета Димова (Македонија)
Даниела Коцева (Македонија)
Драгана Кузмановска (Македонија)
Ева Ѓорѓиевска (Македонија)
Марија Кусевска (Македонија)
Силвана Симоска (Македонија)
Татјана Стојановска Иванова (Македонија)
Лариса В. Рибачева (Русија)
Софија Заболотнаја (Русија)
Татјана А. Тернова (Русија)
Татјана Атанасоска (Австрија)
Олег Н. Фенчук (Белорусија)
Јулиа Дончева (Бугарија)
Билјана Мариќ (Босна и Херцеговина)
Душко Певуља (Босна и Херцеговина)
Волф Ошлис (Германија)
Волфганг Моч (Германија)
Габриела Б. Клајн (Италија)
Михал Ванке (Полска)
Мајкл Рокланд (САД)
Даниела Костадиновиќ (Србија)
Селена Станковиќ (Србија)
Тамара Валчик-Булиќ (Србија)
Ахмед Ѓуншен (Турција)
Нецати Демир (Турција)
Шерифе Сехер Ерол Чалшкан (Турција)
Карин Руке-Брутен (Франција)
Танван Тонтат (Франција)

Технички секретар

Марица Тасевска
Ирина Аржанова

Главен и одговорен уредник

Драгана Кузмановска

Јазично уредување

Даница Атанасовска-Гаврилова (македонски јазик)
Марјана Розенфелд (руски јазик)
Билјана Иванова (англиски јазик)
Снежана Кирова (англиски јазик)
Татјана Уланска (англиски јазик)

Техничко уредување

Костадин Голаков
Марица Тасевска
Славе Димитров

Адреса на организацискиот комитет:

Универзитет „Гоце Делчев“ – Штип
Филолошки факултет
ул. „Крсте Мисирков“ бр. 10-А
Пош. фах 201, Штип - 2000, Р. Македонија

Воронешки државен универзитет
Филолошки факултет
г. Воронеж, пл. Ленина, 10, корпус 2, к. 34, Русија

Е-пошта: filko.conference@gmail.com
Веб-страница: <http://js.ugd.edu.mk./index.php/fe>

РЕДАКЦИОННЫЙ СОВЕТ

Драгана Кузмановска, Филологический факультет при УГД
Ольга А. Бердникова, Филологический факультет при ВГУ
Светлана Якимовска, Филологический факультет при УГД
Татјана А. Тернова, Филологический факультет при ВГУ
Виолета Димова, Филологический факультет при УГД
Геннадий Ф. Ковалев, Филологический факультет при ВГУ
Костадин Голаков, Филологический факультет при УГД
Лариса В. Рыбачева, Филологический факультет при ВГУ

МЕЖДУНАРОДНАЯ РЕДАКЦИОННАЯ КОЛЛЕГИЯ

Виолета Димова (Македонија)
Даниела Коцева (Македонија)
Драгана Кузмановска (Македонија)
Ева Ѓергиевска (Македонија)
Мария Кусевска (Македонија)
Силвана Симоска (Македонија)
Татјана Стојановска-Иванова (Македонија)
Лариса В. Рыбачева (Россия)
Софја Заболотная (Россия)
Татјана А. Тернова (Россия)
Татјана Атанасоска (Австрија)
Олег Н. Фенчук (Беларусь)
Јулиа Дончева (Болгария)
Биљана Мариќ (Боснија и Херцеговина)
Душко Певуља (Боснија и Херцеговина)
Волф Ошлис (Германија)
Волфганг Моч (Германија)
Габриелла Б. Клейн (Италија)
Ева Бартос (Польша)
Михал Ванке (Польша)
Мајкл Рокланд (США)
Даниела Костадинович (Србија)
Селена Станкович (Србија)
Тамара Валчич-Булич (Србија)
Ахмед Ѓюншен (Турција)
Неджати Демир (Турција)
Шерифе Сехер Эрол Чал'шкан (Турција)
Карин Рукэ-Брутэн (Франција)
Танван Тонтат (Франција)

Ученый секретарь

Марица Тасевска
Ирина Аржанова

Главный редактор

Драгана Кузмановска

Языковая редакция

Даница Атанасовска-Гаврилова (македонски јазик)
Марјана Розенфелд (руски јазик)
Билјана Иванова (англиски јазик)
Снежана Кирова (англиски јазик)
Татјана Уланска (англиски јазик)

Техническое редактирование

Костадин Голаков
Марица Тасевска
Славе Димитров

Адрес организационог комитета

Универзитет им. Гоце Делчева – Штип
Филолошки факултет
ул. „Крсте Мисирков“ д. 10-А
Пош. фах 201, Штип - 2000, Р. Македонија

Воронежски државни универзитет
Филолошки факултет
г. Воронеж, пл. Ленина, 10, корпус 2, к. 34, Русија

Е-пошта: filko.conference@gmail.com

Веб-сајт: <http://js.ugd.edu.mk./index.php/fe>

EDITORIAL STAFF

Dragana Kuzmanovska, Faculty of Philology, UGD
Olga A. Berdnikova, Faculty of Philology, VGU
Svetlana Jakimovska, Faculty of Philology, UGD
Tatyana A. Ternova, Faculty of Philology, VGU
Violeta Dimova, Faculty of Philology, UGD
Genadiy F. Kovalyov, Faculty of Philology, VGU
Kostadin Golakov, Faculty of Philology, UGD
Larisa V. Rybatcheva, Faculty of Philology, VGU

INTERNATIONAL EDITORIAL BOARD

Daniela Koceva (Macedonia)
Dragana Kuzmanovska (Macedonia)
Eva Gjorgjievska (Macedonia)
Marija Kusevska (Macedonia)
Silvana Simoska (Macedonia)
Tatjana Stojanovska-Ivanova (Macedonia)
Violeta Dimova (Macedonia)
Larisa V. Rybatcheva (Russia)
Sofya Zabolotnaya (Russia)
Tatyana A. Ternova (Russia)
Tatjana Atanasoska (Austria)
Oleg N. Fenchuk (Belarus)
Yulia Doncheva (Bulgaria)
Biljana Maric (Bosnia and Herzegovina)
Dushko Pevulja (Bosnia and Herzegovina)
Wolf Ochlies (Germany)
Wolfgang Motch (Germany)
Gabriella B. Klein (Italy)
Ewa Bartos (Poland)
Michal Wanke (Poland)
Danijela Kostadinovic (Serbia)
Selena Stankovic (Serbia)
Tamara Valchic-Bulic (Serbia)
Ahmed Gunshen (Turkey)
Necati Demir (Turkey)
Şerife Seher Erol Çalişkan
Karine Rouquet-Brutin (France)
That Thanh-Vân Ton (France)
Michael Rockland (USA)

Conference secretary

Marica Tasevska
Irina Arzhanova

Editor in Chief

Dragana Kuzmanovska

Language editor

Danica Atanasovska-Gavrilova (Macedonian)

Maryana Rozenfeld (Russian)

Biljana Ivanova (English)

Snezana Kirova (English)

Tatjana Ulanska (English)

Technical editing

Kostadin Golakov

Marica Tasevska

Slave Dimitrov

Address of the Organizational Committee

Goce Delcev University - Stip

Faulty of Philology

Krste Misirkov St. 10-A

PO Box 201, Stip - 2000, Republic of Macedonia

Voronezh State Universiy

Faculty of Philology

10 pl. Lenina, Voronezh, 394006, Russia

E-mail: filko.conference@gmail.com

Web-site: <http://js.ugd.edu.mk./index.php/fe>

СОДРЖИНА / СОДЕРЖАНИЕ / CONTENT

1. Adili Bujar – CHALLENGES AND PERSPECTIVES OF INTERCULTURAL EDUCATION IN MACEDONIA	13
2. Angelovska Irena – MULTICULTURAL MUSIC EDUCATION- OPPORTUNITIES, ACHIEVEMENTS, IMPROVEMENTS	21
3. Асимопулос Панаџис – НЮАНСЫ НИЦШЕАНСКОГО НИГИЛИЗМА В ФЁДОРЕ ДОСТОЕВСКОМ: «ПРЕСТУПЛЕНИЕ И НАКАЗАНИЕ» И «БЕСЬ»	33
4. Балек Тијана – АКЦИОЛОШКИ ПОТЕНЦИЈАЛ ФРАЗЕМА С КОМПОНЕНТАМА НЕБО И ЗЕМЉА У РУСКОМ И СРПСКОМ ЈЕЗИКУ – КВАЛИФИКАЦИЈА ЉУДСКИХ ОСОБИНА И СИТУАЦИЈА	45
5. Бужаровска Елени – ПРИМАРНОСТА НА СЕМАНТИЧКИОТ ПРИОД ВО АНАЛИЗАТА НА ГЛАГОЛИТЕ	53
6. Величковска Родна – ЖЕТВАТА И ЖЕТВАРСКОТО ПЕЕЊЕ ВО МАКЕДОНИЈА И РУСИЈА (КУЛТУРНИ ПАРАЛЕЛИ).....	65
7. Веселиновска Снежана Ставрева – СТАВОВИТЕ И МИСЛЕЊАТА НА СТУДЕНТИТЕ ОД ОДДЕЛЕНСКА НАСТАВА НА ФАКУЛТЕТОТ ЗА ОБРАЗОВНИ НАУКИ ЗА СВОЈАТА ОСПОСОБЕНОСТ ЗА РЕАЛИЗИРАЊЕ НА НАСТАВАТА ПО ПРИРОДНИ НАУКИ	75
8. Гладышева Светлана Николаевна – БЕЛАЯ АРМИЯ В ПУБЛИЦИСТИКЕ А. И. КУПРИНА, И. С. ШМЕЛЕВА И Р. Б. ГУЛЯ	87
9. Голаков Костадин, Ниами Емил – СТИЛОТ НА ПРЕВОДОТ НА ДРАМАТА НА А. П. ЧЕХОВ „ВИШНОВАТА ГРАДИНА“ ОД МАРИЈА НАЈЧЕВСКА-СИДОРОВСКА.....	95
10. Грачева, Жанна – ПОХВАЛА, КОМПЛИМЕНТ И ЛЕСТЬ КАК РЕЧЕВОЈ АКТ (НА МАТЕРИАЛЕ ТВОРЧЕСТВА В. НАБΟΚОВА)	103
11. Гркова Марија – УСВОЈУВАЊЕТО НА ПЕРФЕКТОТ ВО IX ОДДЕЛЕНИЕ ВО ШТИПСКО	109
12. Грујовска Сашка – ГРАМАТИЧКИ СРЕДСТВА ЗА ОЗНАЧУВАЊЕ ПРЕКАЖАНОСТ ВО МАКЕДОНСКИОТ И ВО ГЕРМАНСКИОТ ЈАЗИК	119
13. Денкова Јованка – КЕРОЛОВСКАТА ФАНТАСТИКА НА ЈАН ЛАРИ	127
14. Денковска Милица – ПАТУВАЊЕТО КАКО ИСТРАЖУВАЧКИ КОНЦЕПТ ВО КНИЖЕВНИТЕ СТУДИИ.....	139
15. Деревская Евгения – ФРАЗЕОЛОГИЗМЫ ВОРОНЕЖСКИХ ГОВОРОВ, ХАРАКТЕРИЗУЮЩИЕ ЧЕЛОВЕКА ПО ЕГО ОТНОШЕНИЮ К ТРУДУ (ЭТНОЛИНГВИСТИЧЕСКИЙ АСПЕКТ)	149
16. Дѳгтева Ярославна – ЧУЖОЈ ВЗГЛЯД В РОМАНЕ «ИДИОТ» Ф. М. ДОСТОЕВСКОГО	155
17. Димитриева-Горѓиевска Марина – ОБРАЗОВАНИЕ И ПРАКТИКА. УЛОГАТА, СТАВОВИТЕ И ЗАДАЧИТЕ НА НАСТАВНИКОТ ВО НАСТАВНИОТ ПРОЦЕС	161

18. Димова Марија Ѓорѓиева – (ИНТЕР)ТЕКСТУАЛНИ ТРАНСМИГРАЦИИ	169
19. Донеv Драган, Крстева Марија – ПОТРЕБАТА ОД ПРЕВОДОТ ВО ГЛОБАЛИЗИРАНИОТ СВЕТ	179
20. Ѓорѓиевска Ева – СЕМИОТИКАТА НА „ПРАШКИТЕ ГРОБИШТА“ ОД УМБЕРТО ЕКО	185
21. Erol Çalişkan, Şerife Seher – AN EXAMPLE TO THEATRICAL VILLAGE PLAYS FROM THE BOLU REGION: HASAN PLAY	195
22. Žigić Vesna - SOCIAL NETWORKS AND EDUCATION OF THE BLIND AND VISUALLY IMPAIRED STUDENTS	203
23. Ivanovska Lela – THE ROLE OF METACOGNITIVE LISTENING STRATEGIES IN LEARNING ENGLISH AS A FOREIGN LANGUAGE	213
24. Jugreva Marija – LEXICAL PROCESSING: MODELS OF WORD RECOGNITION	221
25. Караниколова-Чочоровска Луси – ЕЛЕМЕНТИТЕ НА ТРАДИЦИЈАТА И МЕНТАЛИТЕТОТ ВО РАСКАЗОТ „СТАРИТЕ ДНИ“ ОД БОРА СТАНКОВИЌ	229
26. Кирова Снежана, Кузмановска Драгана, Иванова Биљана – ФРАЗЕОЛОГИЗМИ СО БРОЕВИ ВО АНГЛИСКИОТ И ГЕРМАНСКИОТ ЈАЗИК	237
27. Kitanovska–Kimovska Sonja, Neshkovska Silvana – HANDLING OF CULTURE-SPECIFIC TERMS IN TRANSLATION	247
28. Ковачева Лидија – СИМБОЛИКАТА НА РОЗАТА ВО РИМСКИТЕ ПРАЗНИЦИ И ПОГРЕБНИТЕ ОБИЧАИ И ВО МАКЕДОНСКАТА НАРОДНА ТРАДИЦИЈА	259
29. Kovačević Maја – COMPOUNDS IN THE SERBIAN ENGINEERING DISCOURSE	267
30. Кожинкова Весна – КУЛТУРНИОТ И ЕТНИЧКИОТ ИДЕНТИТЕТ НА ЕГЕЈСКИТЕ МАКЕДОНЦИ ВРЗ ПРИМЕРИ ОД МАКЕДОНСКИОТ РОМАН	275
31. Коцева Ана – A CROSS-CULTURAL STUDY OF COMPLAINT STRATEGIES BY MACEDONIAN AND AMERICAN HIGH-SCHOOL STUDENTS	287
32. Коцева Весна, Тодорова Марија – КРЕИРАЊЕ НА АКТИВНОСТИ СО СТРУКТУРИРАН ИНПУТ ВО РАМКИТЕ НА ПОУЧУВАЊЕТО ГРАМАТИКА СО ОБРАБОТКА НА ИНПУТ	293
33. Коцева Даниела, Мирасчиева Снежана – РАЗВОЈОТ НА КУЛТУРАТА ПОД ВЛИЈАНИЕТО НА КОМУНИКАЦИОНИТЕ МЕДИУМИ	301
34. Кузмановска Драгана, Мрмеска Викторија – КОЛОКАЦИИТЕ КАКО НЕИДИОМАТСКИ ФРАЗЕОЛОГИЗМИ ПРОСЛЕДЕНИ ПРЕКУ ПРИМЕРИ ОД ГЕРМАНСКИОТ ЈАЗИК	309
35. Кусевска Марија, Ивановска Билјана, Даскаловска Нина – УЛОГАТА НА ЕМПИРИСКИТЕ ИСТРАЖУВАЊА ЗА РАЗВИВАЊЕ ПРАГМАТИЧКА КОМПЕТЕНЦИЈА КАЈ ИЗУЧУВАЧИТЕ НА СТРАНСКИ ЈАЗИЦИ	317
36. Kurchanoff Maksym W. – NON-ACADEMIC FORMS OF CONSTRUCTIVISM IN FOLK HISTORICAL IMAGINATIONS IN MACEDONIA AND SLOVENIA	325
37. Лапыгина Мария – СРАВНИТЕЛЬНАЯ ХАРАКТЕРИСТИКА ЛЕКСИЧЕСКИХ СРЕДСТВ СОЗДАНИЯ ОТРИЦАТЕЛЬНОГО ИМИДЖА ПОЛИТИКА В РУССКИХ И СЕРБСКИХ ПЕЧАТНЫХ СМИ	333

38. Lah Meta – GAMES SERVING AS DIDACTIC TOOLS: ATTITUDES OF PROSPECTIVE TEACHERS OF FOREIGN LANGUAGES	339
39. Леонтиќ Марија – ИДНО ВРЕМЕ ВО ТУРСКИОТ И ВО МАКЕДОНСКИОТ ЈАЗИК	349
40. Лесных Наталья – ДЕ- И РЕМИФОЛОГИЗАЦИЈА ИСТОРИИ В ПЬЕСЕ М. УГАРОВА «ГОЛУБИ».....	361
41. Ljubicic Gordana – IS GRAMMAR-TRANSLATION METHOD REALLY DEAD	371
42. Ljubotenska Dragana – SOCIAL MEDIA AND THE LATEST TENDENCIES IN WORD FORMATION AMONG TEENAGERS	379
43. Маролова Даринка – ВОСПОСТАВУВАЊЕ НА ПРЕВОДНА ЕКВИВАЛЕНТНОСТ МЕЃУ СПЕЦИФИЧНИТЕ ГРАМАТИЧКИ ФЕНОМЕНИ ВО ГЕРМАНСКИОТ И ВО МАКЕДОНСКИОТ ЈАЗИК.....	385
44. Магдинчева-Шопова Марија, Бошков Тајјана, Јошески Душко – ФОРМАЛНОТО ОБРАЗОВАНИЕ И ПРОФЕСИОНАЛНОТО РАБОТЕЊЕ	395
45. Мартиновска Виолета – ПРИДОНЕСОТ НА АКАДЕМИК ВЛАДИМИР МОШИЊ ЗА СЛОВЕНСКИТЕ РАКОПИСИ ВО МАКЕДОНИЈА	405
46. Мирасчиева Снежана, Коцева Даниела – ОБРАЗОВАНИЕ И ПРАКТИКА: НОВИ ИСТРАЖУВАЊА ЗА УНАПРЕДУВАЊЕ НА ВОСПИТНО-ОБРАЗОВНАТА ПРАКТИКА	411
47. Митковска Лилјана – ИЗРАЗУВАЊЕ НАДВОРЕШНА ПРИСВОЈНОСТ: МАКЕДОНСКИОТ НАСПРЕМА АНГЛИСКИОТ ЈАЗИК	419
48. Младеноски Ранко – ПОЕЗИЈАТА ВО РОМАНИТЕ НА ВЕНКО АНДОНОВСКИ	429
49. Morris Kevin – CHINESE CUBANS. TRANSNATIONAL ORIGINS AND REVOLUTIONARY INTEGRATION	439
50. Нагина Ксения – ДИАЛОГ М. КУНДЕРЫ И Ф.М. ДОСТОЕВСКОГО: К ВОПРОСУ О ПРЕСТУПЛЕНИИ И ЕГО МОТИВАХ	451
51. Николенко Делфина Јованова – КОРЕЛАЦИЈА, МОРФОЛОШКА АНАЛИЗА И ИНТЕРКУЛТУРНА КОМУНИКАЦИЈА МЕЃУ ЗБОРУВАЧИТЕ НА СЛОВЕНСКИТЕ ЈАЗИЦИ	461
52. Николовска Виолета – СЕМАНТИЧКО-СИНТАКСИЧКИ ИМПЛИКАЦИИ НА ГЛАГОЛОТ ЧУВСТВУВА	469
53. Обухова Елена – ОСОБЕННОСТИ ПЕРЕВОДА ИМЕН СОБСТВЕННЫХ С РУССКОГО ЯЗЫКА НА МАКЕДОНСКИЙ ЯЗЫК НА ПРИМЕРЕ РОМАНА Д.ДАНИЛОВА «ОПИСАНИЕ ГОРОДА»	477
54. Овсянникова Ксения – РЕДАКТОРСКАЯ ПРАКТИКА В СИСТЕМЕ ОБРАЗОВАНИЯ: ЦЕЛИ, ЗАДАЧИ, ПРОБЛЕМЫ И ПЕРСПЕКТИВЫ.	485
55. Павлова Ирена, Ивановска Билјана – ЗБОРООБРАЗОВАЧКИ ПРОЦЕСИ КАЈ ГЛАГОЛИТЕ ИЗВЕДЕНИ ОД СОПСТВЕНИ ИМИЊА ВО ГЕРМАНСКИОТ ЈАЗИК	491
56. Panajotović Artea – YIN-YANG DUALISM IN GETHENIAN BIOLOGY AND POLITICS IN URSULA K. LE GUIN’S THE LEFT HAND OF DARKNESS	499

57. Петреска Весна – ЖИВОТИНСКИОТ КОД ВО СВАДБЕНАТА ОБРЕДНОСТ: КУЛТУРНИ ПАРАЛЕЛИ МЕЃУ МАКЕДОНИЈА И РУСИЈА	507
58. Петровска-Кузманова Катерина – НАРОДНА ДРАМА, МАКЕДОНСКО-РУСКИ ПАРАЛЕЛИ	515
59. Pop Zarijeva Natalija, Iliev Krste – LADY CAROLINE LAMB AND LORD BYRON: GLENARVON - A VAMPIRE OR A WANDERING JEW.....	523
60. Продановска-Попоска Весна – ПРЕГЛЕД НА МАКЕДОНСКИОТ И АНГЛИСКИОТ ГЛАСОВЕН СИСТЕМ: ВЛИЈАНИЕТО НА МАЈЧНИОТ ЈАЗИК ВО СОВЛАДУВАЊЕТО НА ПРАВИЛЕН ИЗГОВОР НА АНГЛИСКИ ЈАЗИК	529
61. Ристова-Михајловска Милена – ЖАНРОТ ПОЛЕМИКА ВО ДОМАШНАТА И СВЕТСКАТА ЛИТЕРАТУРА.....	541
62. Рыбачева Лариса – ВЕРБАЛИЗАЦИЈА ЕМОЦИЈ В РУССКОЙ ЯЗЫКОВОЙ КАРТИНЕ МИРА	549
63. Сахарова Дарья – МЕСТО НАУЧНО-ПОПУЛЯРНОЙ ЛИТЕРАТУРЫ В ЖИЗНИ СОВРЕМЕННЫХ ДЕТЕЙ И ПОДРОСТКОВ: ИТОГИ СОЦИОЛОГИЧЕСКОГО ИССЛЕДОВАНИЯ. РЕДАКТОРСКИЙ АСПЕКТ	555
64. Сидорова Елена, Швецова Ольга – МЕТОДИКА ПРЕПОДАВАНИЯ РУССКОГО ЯЗЫКА В ШКОЛЕ И ВУЗЕ: ТОЧКИ СОПРИКОСНОВЕНИЯ, ПРОБЛЕМЫ, ПЕРСПЕКТИВЫ РАЗВИТИЯ.	563
65. Симонова Светлана, Белоусов Арсений – К ПРОБЛЕМЕ ЭТИКО-ЭСТЕТИЧЕСКОГО СИНТЕЗА В РУССКОЙ ФИЛОСОФИИ ХХ ВЕКА	571
66. Симоска Силвана – „СВЕТОТ КАКО ПОЛЕ ЗА КУЛТУРЕН НАТПРЕВАР МЕЃУ НАРОДИТЕ“ – ТЕОРИСКИТЕ ПРЕМИСИ ЗА КУЛТУРАТА НА ГОЦЕ ДЕЛЧЕВ	581
67. Станојоски Игор – КОНКЛУЗИВОТ ВО БУГАРСКИОТ ЛИТЕРАТУРЕН ЈАЗИК И ВО МАКЕДОНСКИТЕ ДИЈАЛЕКТИ	591
68. Stojanovska-Ilievaska Natasha - THE MACEDONIAN COMPONENT OF THE 1. INTERNATIONAL CORPUS OF LEARNER ENGLISH	597
69. Сулејмани Умит - ПРЕЧКИ ВО КОГНИТИВНОТО УЧЕЊЕ ОД АСПЕКТ НА НАСТАВНИЦИТЕ	603
70. Тантуровска Лидија – „ВАСИЛИА ПРЕКРАСНА“	613
71. Тасевска Марица, Миленкоска Милкица - ЗАСТАПЕНОСТА НА ВЕШТИНАТА ЗБОРУВАЊЕ ВО УЧЕБНИЦИТЕ ПО ГЕРМАНСКИ ЈАЗИК	635
72. Тернова Татјана – ПРОБЛЕМА НОВИЗНЫ В ЛИТЕРАТУРА АВАНГАРДА: РУССКИЙ ИМАЖИНИЗМ	643
73. Тихонова Ольга – ГЕНДЕРНЫЕ АСПЕКТЫ КРИМИНАЛЬНОГО ЖАНРА В СОВРЕМЕННЫХ ГЕРМАНО-СКАНДИНАВСКОЙ ЛИТЕРАТУРЕ И ТЕЛЕВИЗИОННОМ КИНО	651
74. Тодорова Марија, Коцева Весна – УСВОЈУВАЊЕ НА ТРЕТ ЈАЗИК (J3)	659
75. Trajchev Stefan, Trajchovska Marina – THE PLURILINGUALISM CONCEPT IN THE LEARNING OF THE SECOND FOREIGN LANGUAGE	665
76. Тренчовска Софија – КАРНЕВАЛИСТИЧКОТО НАСПРОТИ ХУМАНИСТИЧКОТО ДОЖИВУВАЊЕ НА СВЕТОТ	673

---

77. Тренчовски Горан – ДИОНИЗИСКОТО ВО ДРАМАТА „СЛОВЕНСКИ ОРФЕЈ“	681
78. Ulanska Tatjana – TEACHING CULTURE IN THE FOREIGN LANGUAGE CLASSROOM IN ALL LEVELS OF EDUCATION IN MACEDONIA	691
79. Урумова-Марковска Славица - ЃАВОЛОТ И САМОВИЛИТЕ ВО МАКЕДОНСКИОТ ФОЛКЛОР И НИВНАТА ИМАГИНАРНА ПРЕОБРАЗБА ВО РАСКАЗИТЕ НА МИТКО МАЏУНКОВ	701
80. Фьон Фам Май – УСТАРЕВИШЕ НАИМЕНОВАНИЯ ОДЕЖДЫ 1. В ПРОИЗВЕДЕНИЯХ И.А. БУНИНА	709
81. Hadzi-Nikolova Adrijana, Tasevska Marica – EDUCATIONAL TECHNOLOGY, THREAT OR BENEFIT TO TEACHERS	715
82. Чарыкова Ольга – ЭТНОКУЛЬТУРНАЯ СПЕЦИФИКА МЕТАФОРИЧЕСКОЙ НОМИНИЦИИ	727
83. Чурсина Дарья – НАИМЕНОВАНИЯ ЖИЛИЩА В ВОРОНЕЖСКИХ ГОВОРАХ В ЭТНОЛИНГВИСТИЧЕСКОМ АСПЕКТЕ	735
84. Шеху Флорина, Котева Мојсовска Татјана – ПОСТАВЕНОСТА НА КОМУНИКАЦИСКИТЕ КОМПЕТЕНЦИИ ВО ИНИЦИЈАЛНОТО ОБРАЗОВАНИЕ НА НАСТАВНИЦИ	741
85. Шутаров Васко – ПРОЕКЦИИ ЗА МАКЕДОНСКАТА КУЛТУРНА ДИПЛОМАТИЈА, СПОРЕД „НАЦИОНАЛНАТА СТРАТЕГИЈА ЗА РАЗВОЈ НА КУЛТУРАТА ВО Р. МАКЕДОНИЈА ЗА ПЕРИОДОТ 2018-2022 ГОДИНА“	751
86. Wanke Michal – MOVING LAB BEYOND THE BORDERS. RESEARCH NOTES A PROPOS THE FREEDOMBUS INTERDISCIPLINARY PROJECT	759

ПОЕЗИЈАТА ВО РОМАНИТЕ НА ВЕНКО АНДОНОВСКИ

Проф. д-р Ранко Младеноски

Универзитет „Гоце Делчев“ – Штип, Република Македонија
Филолошки факултет

Апстракт: Класичната класификација на книжевноста на „поезија“ и „проза“ (според формата на книжевните дела, односно според нивната синтакса, кажано со модерниот книжевно-теориски вокабулар) е од поодамна разнишана во постмодернистичкиот книжевен модел. Во овој труд ја илустрираме ваквата постмодернистичка книжевно-уметничка стратегија преку анализа и интерпретација на дискурсот со доминантно поетски специфики во четирите романи на Венко Андоновски: *Азбука за непослушните* (1994), *Папокот на светот* (2000), *Вештица* (2006) и *Керката на математичарот* (2013). Во елаборацијата на прашањето за поетскиот јазик во романите на Андоновски во голема мера ќе бидат применети книжевно-теориските истражувања на Јуриј Лотман за второстепената уреденост на јазикот во поетскиот израз со чија помош ќе се покаже и ќе се докаже поставената теза за обемното присуство на „поетската нарација“ во романите на македонскиот автор Венко Андоновски чие книжевно дело веќе подолго време се афирмира не само на европската туку и на современата светска книжевна сцена.

Клучни зборови: македонска книжевност, постмодернизам, проза, поезија, романи, Венко Андоновски.

1. Вовед

Ако денес го погледнете книжевно-уметничкото творештво на Венко Андоновски, ќе забележите дека во него доминираат романи, раскази и драми, иако овој наш автор, сега веќе и светски реномиран, при дебитирањето во литературата пишуваше и објавуваше и поезија. Дали тоа значи дека Андоновски се откажал од пишување поезија и ако значи, тогаш зошто овој наш автор се „откажал од поезијата“?

Сепак, дури и едно бегло читање на романите (вкупно четири досега) на Венко Андоновски ќе покаже дека во нив се среќаваат многубројни „поетски“ елементи што наведува на претпоставката дека поетското писмо е едно од доминантните својства во романескното творештво на Андоновски. Нашата задача во овој труд ќе биде да ја покажеме и да ја докажеме како точна, односно како автентична таа претпоставка. За таа цел ќе извршиме најнапред книжевно-теориска дистинкција меѓу *поезија* и *проза*, како и меѓу *првостепената уреденост на природниот јазик* и *второстепената уреденост на природниот јазик*, со особен акцент на второстепената *поетска* уреденост на природниот јазик.

2. Поезија vs проза

Класичната (традиционалната) дистинкција меѓу *поезија* и *проза* е извршена врз основа на еден критериум – формата на книжевното дело. Но, и двата термина, покрај етимологијата, имаат и свој историјат во употребата и во значењето.

Терминот *поезија* (*ποίησις* / *poiēsis* = *творење, создавање*) датира уште од античкиот период кога под *поезија* се подразбирала сета уметност сфатена како мимезис (*μίμησις* / *mimesis*). Подоцна, со подемот на литературата и на другите уметности, значењето на терминот *поезија* се однесува само на уметничката литература. Во денешната, современа наука за литература, пак, како што е општо познато, под поимот *поезија* најчесто се подразбира литературата во форма на стихови. Да погледнеме, впрочем, како се определува терминот (лексемата) *поезија* во современата лексикографија. Во *Лексиконот* на Вујаклија *поезија* значи „поетска уметност, поетство; песна, песни; *фиг.* убавина, волшебство“. (Вујаклија, 1991). Во *Толковниот речник на македонскиот јазик* (Т. IV, П, 2008) се наведуваат три значења на лексемата *поезија*: „**поезија** (само *едн.*) **ж.** 1. Уметничко, литературно творештво во стихови. *Тој пишува поезија и проза. Љубовна поезија.* 2. Сите поетски дела на некој народ или од определен период, на одделен автор, на група автори итн. *Македонска поезија. Поезијата на Коста Рацин. Стара поезија.* 3. (прен.) Нешто возвишено, восхитувачко, пријатно. *Нејзините зборови беа поезија за мене. Поезија во сликарството*“. Кај Ширилова, во *Голем лексикон на странски зборови и изрази*, исто така, се среќаваме со три значења на зборот *поезија*: „1. ритмичен сликовит говор во стихови, поетска уметност; 2. сите поетски дела на еден народ, на едно време, на еден поет или на група поети; 3. *фиг.* красота, убавина“. (Ширилова, 2006). Во енциклопедискиот речник „Британика“ е понудена една поопшта дефиниција за *поезијата* при што семантиката (значењето), еуфонијата (звукот) и ритамот се izdelуваат како нејзини суштински особини: „Пишување што го формулира сконцентрираната имагинативна свест од искуството во јазикот, избрано и обликувано да создаде специфичен емотивен одговор преку неговото значење, звук и ритам. Од прозата може да се разликува со композицијата, честата употреба на стандардите на стихот и на римата, користење редови како формална единица, возвишен вокабулар и слобода на реченицата. Нејзината емотивна содржина се изразува преку мноштво техники од директен опис до симболизам, вклучувајќи ја употребата на метафората“. (Британика, 2005, Т.7, стр. 200).

Од веќе предоченото може да се забележи дека терминот *поезија* од античкиот период па сè до денес придобивал повеќе значења. Неговото современо значење се однесува на книжевно-уметничкото творештво во форма на стих, односно на ритмичен сликовит говор во стихови.

Терминот *проза* (од латинското *prosa oratio* што значи непосреден, директен говор) го означува начинот на изразување кој најчесто од метрички аспект не е толку правилно уреден како поезијата во смисла на стихот, римата, ритамот, акцентот, интонацијата итн. Прозата уште се дефинира и како врзан текст, односно дискурс. Прозата, се разбира, има различни функции во стандардниот и во книжевниот јазик. Во стандардниот јазик прозата се

употребува за секојдневното разбирање, односно за секојдневната комуникација. Во книжевниот јазик прозата се употребува во дискурсниот книжевни видови како што се есеј, трактат, мемоарска литература, драма, роман, новела, поевст, расказ итн. Прозата како книжевна форма се појавила уште во најстарите видови како што се митот и бајката, а застапена е и во фолклорните умотворби како што се басните, легендите, преданијата, приказните итн. Општ е ставот дека прозата како книжевна форма, односно како епска уметничка структура, има три основни карактеристични елементи: а) одреден настан; б) раскажувач (наратор); в) слушател (читател, реципиент). Сепак, прозата претставува една сложена книжевна наративна структура којашто има бројни составни елементи како што се фабула, сиже, теми, мотиви, дејства, описи, ликови, актанти итн.

3. Првостепена и второстепена уреденост на јазикот

Природниот јазик како организиран систем од знаци е материјалот од којшто се создава литературата како уметност. Но, тој природен јазик добива специфични особености во книжевно-уметничката примена. Ваквите специфични карактеристики на книжевно-уметничкиот јазик се детерминираат како второстепена уреденост на природниот јазик. „Имено, се прави разлика меѓу неуметничкото практикување (на пример, научен стил, колоквијален говор итн.), од една страна, и уметничкото (книжевно-уметничкото) практикување на природниот јазик, од друга страна“. (Младеноски, 2014, стр. 74). Токму затоа, се разликуваат два основни типа уреденост на јазикот: првостепена (лингвистичка) уреденост на природниот јазик и второстепена (книжевно-уметничка) уреденост на природниот јазик.

Првостепената уреденост на природниот јазик ја подразбира организираноста на јазикот како систем од знаци од фонолошки и фонетски, морфолошки, лексиколошки и фразеолошки, како и синтаксички аспект. Тоа се, пред сè, граматичките правила, односно законитостите на нормираниот, стандардизираниот јазик: гласови и букви (фонеме и графеме), морфеме (коренски и службени), начини на формообразување и зборообразување (флексија и деривација), зборовен состав (лексиколошки и лексикографски систем), синтагматски единици (идиоми, фразеолошки систем), реченични единици (синтаксички начела, принципи) и слично.

Второстепената уреденост на природниот јазик подразбира примена на дополнителни правила (норми, законитости) коишто се од фундаментално значење за структурирањето на книжевно-уметничките текстови. Ова се однесува на сета литература, но овде конкретно нè интересира кои се спецификите на второстепената уреденост во поезијата. Имено, таквата второстепена уреденост на поетскиот јазик којашто го разликува него од првостепената уреденост на природниот јазик се состои во неколку суштински сегменти:

а) *повторливост*, односно мултипликација (умножување) на јазичните единици на сите нивоа. „Тенденцијата кон повторување може да се толкува како стиховен конструктивен принцип, а кон поврзување – како прозен“, тврди Лотман. (Лотман, 2005, стр. 130);

б) *паралелизам* на јазичните единици што се повторуваат (умножуваат), односно симетричен распоред на повторените јазични единици. Типичен пример за паралелизам е палиндромот;

в) *семантизација* на јазичните единици кои во природниот јазик се семантички негативни. Асемантичките единици од првостепената уреденост на јазикот во песната добиваат извесна семантика што се кодира преку *повторливоста* и *паралелизмот*, а којашто ја декодира читателот врз основа на својата културна и ментална матрица. На пример, фонемите и прозодиските јазични елементи (зборовниот акцент, синтагматскиот акцент во акцентските целисти, синтаксичкиот акцент, односно интонацијата) добиваат значење што е специфично за секој нов (друг) контекст во текстот и тоа според принципот на субјективни асоцијации;

г) *семантичка еквивалентност* на јазичните единици кои во природниот јазик се семантички нееквивалентни. На пример, идентичната звучност на зборови со различно па дури и со спротивно значење во контекстот на стихот, строфата или на целата песна по еден асоцијативен пат доведува до поистоветување на значењето на двата збора, односно до нивна семантичка еквиваленција. Лотман, во врска со ова, зборува за синоними: „Може да се рече дека, во краен случај, во поетскиот јазик кој-годе збор може да му стане синоним на секој друг“ (Лотман, 2005, стр. 57).

Се разбира, покрај сето ова, едно од суштинските својства на поетскиот јазик е и практикувањето на таканаречениот „сликовит“ говор, односно употребата на стилските фигури меѓу кои секогаш се izdelува метафората како „кралица на поезијата“.

И бидејќи зборуваме за доминантно постмодернистички романи, какви што навистина и се романите на Андоновски, ни се наметнува едно клучно прашање – што се случува со ваквите, очигледно, колебливи дистинкции (*поезија vs проза* и *првостепена уреденост vs второстепена уреденост на јазикот*) во постмодернистичкиот книжевно-уметнички модел? Општопознато е дека постмодернистите не сакаа да слушнат за никакви „поетски“ и за никакви „ограничувања и забрани“ во процесот на уметничкото творење, иако и самиот таков став веќе е некаква „поетика“ и некаков „модел“ на уметничко творење. Но, тоа е веќе друга тема.

И покрај тоа што и кај постмодернистите романот си остана роман, лирската песна – лирска песна, драмата – драма и така натаму (што значи дека, сакале тие или не, мораа да ја почитуваат традиционалната „поетика“ на литературните родови и видови), сепак им успеа да ги релативизираат границите меѓу поезијата и прозата, внесувајќи често доминантно поетска содржина во прозната форма. Доаѓаме така, конечно, до прозните романи на Андоновски во кои имаме зачестена употреба на поетски јазичен материјал.

4. Поезијата во романите на Андоновски

Погоре наведената книжевно-теориска „екскурзија“ ќе ни помогне во одредена мера како ориентир при елаборацијата на нашата теза за доминантното присуство на поетскиот стилски израз во четирите романи на Венко Андоновски.

4.1. „Азбука за непослушните“

Многу фрагменти од првиот роман на Андоновски избобилуваат со поетски специфики. Метафората, како „кralица на поезијата“, ќе ни биде примарната илустрација за нашето тврдење. Имено, во „Азбука за непослушните“ може да се сретнат бројни сегменти во кои изразот е доминантно метафоричен: „бакнеж од секира“ (Андоновски, 2001, стр. 44); „гробна тишина“ (Андоновски, 2001, стр. 46); „Од еднаш мојот јазик се одврза, клопчето змии се расплете, и за првпат откако сум проговорил зборовите ме послушаа“ (Андоновски, 2001, стр. 48); „И молкнав оти си го каснав јазикот да сопрам, и откако го каснав ми се расцепи на две, како кај лута змија, како чатал на дрво што се двоуми меѓу две фиданки, меѓу Убавиот и Ефtimiј, а само за една место и сила има, како перото на Михаил Непорочниот што се расцепи на две под ногата на Ефtimiј Властољубецот“ (Андоновски, 2001, стр. 48); „јазикот ми откажа послушност“ (Андоновски, 2001, стр. 49); „...и доби таква жешка шлаканица, што образот го жареше до полноќ, како сонце да му заспало на лицето румено“ (Андоновски, 2001, стр. 78); „О, оче Варлаам, колку сјајна е душата човечка кога е твоја и колку топлина од неа грее! Душата твоја сонце е, што иако најжешко од сите жарови, со тивок жар и оддалеку, заклучена дури, нè грее со благост од која билките напредуваат и животните растат; о, сонце заклучено!“ (Андоновски, 2001, стр. 84); „Но, ете: трепери една сенка на лукавство во аголот на устата на Послушниот“ (Андоновски, 2001, стр. 114). И така натаму.

Компарацијата (како „проширена метафора“) е, исто така, мошне чест поетски реквизит во „Азбуката...“: „убав како слика“ (Андоновски, 2001, стр. 10); „Ефtimiј прос’ска како змија лута“ (Андоновски, 2001, стр. 47); „душата на лакомиот е ковчег без дно“ (Андоновски, 2001, стр. 54); „Срцето ми биеше во грлото, како птица што сака од кафе да излета“ (Андоновски, 2001, стр. 63); „жилата му играше како на врат од гуштер“ (Андоновски, 2001, стр. 102).

Кон поетскиот дискурс во овој роман ќе го приложиме и оксиморонот со неколку илустрации: „она што е невозможно треба да се прави, а не она што е можно; она што е невидливо треба да се види, а не она што се гледа“ (Андоновски, 2001, стр. 7); „тишината во себе ги крие сите можни песни“ (Андоновски, 2001, стр. 48); „се подели неделивото“ (Андоновски, 2001, стр. 48); „Тебе те искушував, оти оние што ги избирам мора да бидат чисти, и сè да им биде чисто, и нечистотијата дури“ (Андоновски, 2001, стр. 74); „Така барем слушнав, оти не чув одговор“ (Андоновски, 2001, стр. 83).

Практикувањето на метонимијата (од видот *pars pro toto*, односно делот за целината) во овој роман ќе го покажеме само со еден солиден пример: „А раката му рече: ’Гледај ги овие букви и запомни ги...““ (Андоновски, 2001, стр. 82).

Има уште голем број на вакви и слични поетски стилски специфики во „Азбука за непослушните“, а ќе наведеме само неколку од нив со соодветни примери: асонанца и алитерација: „Оти ниту јас, ниту ти, ни долг ни волк ќе имаме од дејанието мое, ами род богат“ (Андоновски, 2001, стр. 102); рима и синкопа: „по лика да бидат ко слика“ (Андоновски, 2001, стр. 51); анафора:

„Што е тоа, оче Ефимиј, што е тоа...“ (Андоновски, 2001, стр. 39); параномазија: твори – повтори; сотворена – повторена; испроба – утроба – потреба; проштевање – гоштевање (Андоновски, 2001, стр. 7; 8; 101); текст напишан во форма на версети (библиски стихови) што е особеност и на некои други романи на овој наш автор (Андоновски, 2001, стр. 19-21; 31-34; 36-38; 53-58; 71-72; 114-116; 123-125); ономатопеја што ја среќаваме во една мошне интересна и инвентивна форма како подражавање на песната на славејот (Андоновски, 2001, стр. 45).

Покрај сето ова, Андоновски ја применува и поетската законитост за семантичка еквивалентност на јазични единици кои во природниот јазик (првостепената уреденост на јазикот) се семантички нееквивалентни и тоа со внесување на металитерарност во изразот од неговиот роман (во еден од многубројните фрагменти напишани во форма на версети, односно библиски стихови): „*Тогаи жената рече: 'Ќе ти ја откријам тајната за твојата секира, оти името ѝ е Гимел, а тоа е блиску до Гибел, а блиски имиња на слични нешта се даваат'*“ (Андоновски, 2001, стр. 56-57).

4.2. „Папокот на светот“

Ќе започнеме овде со доминантно метафоричниот израз во голем број сегменти од романот, а ќе го поткрепиме тоа со два примери: „О Филозофе, човек во телото, ангел во душата! Душата твоја во тој миг мека стана како преѓа во која се сопре отровната стрела, се успокои, оти стрелите на зависта ништо не му можат на мекото, кое ги умртвува, а од тврдите, камени сидови на суетата се одбиваат како од тврдина, но во нив оставаат дупки“ (Андоновски, 2009, стр. 29); „... но мене претчувства црни ми ја кинеа душата“ (Андоновски, 2009, стр. 105). А во контекст на метафората, ќе приложиме и еден пример за компарација: „Логотетот седеше како од ровја стрештен“. (Андоновски, 2009, стр. 61).

Во романот „Папокот на светот“ присутна е и параномазијата: „Црв црн сум, мрава мрачна, црна, во црн мрак живеам“. (Андоновски, 2009, стр. 16). Но, во врска со параномазијата во овој роман треба да се истакне дека таа се применува во една специфична форма на каламбур, односно можеме да зборуваме за неологизми што ги детерминираме како параномастички неологизми со палиндромска деривација. Еве еден типичен пример за тоа: „Набргу и тоа се случи: отец Стефан се поболее од некоја чудна болест, оти сите слова во семинаријата и скрипториумот почна да ги препишува и сочинува одопаку! Пишуваше од десно на лево и ги превртуваше зборовите: *Бог* стана *Гоб* (на места го пишуваше и како *Гроб*, о, бедни и блажени!), сатана стана анатас (на места хула бесчесна чинеше и го пишуваше како Св. Атанас!), а Отец – Цето (на некои места и тоа го испревртуваше во Оцет!)“ (Андоновски, 2009, стр. 106).

Библиските стихови (версети) се присутни и во овој роман на Андоновски, но сега преку цитати и парафрази на фрагменти од Светото писмо и тоа во прозна форма. Имено, се цитираат и се парафразираат делови од Стариот завет, односно од „Песна над песните“ (Андоновски, 2009, стр. 177) и од „Книга Проповедник (Еклизијаст)“ (Андоновски, 2009, стр. 179-180).

Поезија во „Папокот на светот“ среќаваме и кај фрагментот со натписот (стиховите) на Соломоновата чаша (Андоновски, 2009, стр. 183). Таа Соломонова песна (запишана на паус хартија) е деконструирана во друг текст што се чита во позадина (како палимпсест) и на тој начин авторот ни нуди една суптилна постмодернистичка игра со хипотекстот и хипертекстот, зашто Соломоновата песна истовремено е и хипотекст (во однос на целината од романот „Папокот на светот“) и хипертекст (во однос на деконструираниот текст во позадината на песната).

Покрај сето тоа, во романот се вметнати и неколку еротски обредни бабарски песни (Андоновски, 2009, стр. 235-236) во функција на еден наративен сегмент од вториот дел на романот („Клуч“). Јасно е дека станува збор за една директна поетска контаминација на прозната романескна структура. Во идентичен контекст треба да се чита и мини-поетската збирка „Енигма“ вметната на крајот од романот „Папокот на светот“. (Андоновски, 2009, стр. 337-347).

4.3. „Вештица“

И во романот „Вештица“ има многубројни фрагменти коишто се доминантно поетски. На пример, метафора: „...пелтечеше сатникот и според тоа пелтечење падре Бенџамин знаеше дека успеал да го згасне тоа дрско пламенче во сламата на суета, оганче што потем брзо вивнува но и брзо се гаси“ (Андоновски, 2006, стр. 15-16); „Гледа таа: човек, духовник, ама силен плотно, со зелени очи како море од искони, убав, со брада посрмена“ (Андоновски, 2006, стр. 19); „Отецот се сети на своите посни, црни години во семинаријата“ (Андоновски, 2006, стр. 239); „Зошто, зошто се така устроени работите на овој свет: сè да има своја опачина, темна сенка од сонцето, друга страна на месечината, пелин зад медот, спротивност отровна, грда опачина на најубавата убавина?“ (Андоновски, 2006, стр. 271).

Метонимијата е, исто така, често застапена стилска фигура во „Вештица“: „Потем ризата го отвори патниот ковчег и му подаде патен лист на човекот со потемнет ореол“ (Андоновски, 2006, стр. 15); „И гледа: црни чевли во бавен ритам полека приближуваат кон нејзиното лице“ (Андоновски, 2006, стр. 19); „...подзинати, црните ризи и бради го голтаа она што проповедникот го говореше од говорницата“ (Андоновски, 2006, стр. 33); „Змијоокиот сега седеше на своето место, зад масата“ (Андоновски, 2006, стр. 42); „...рече бушавата глава“ (метонимија за семинаристот) (Андоновски, 2006, стр. 49).

Се разбира, има во овој роман уште многу други стилски фигури (парономазија, компарација, оксиморон, персонификација итн.), но би го издвоиле тука практикувањето на калиграмот (*carmina figurata*) во „Вештица“ што, секако, е типична поетска специфика. Станува збор, имено, за калиграм во форма на кружна книга, односно книга во форма на круг (Андоновски, 2006, стр. 324-325) како деконструкција на востановената и традиционална форма на книгата.

4.4. „Керката на математичарот“

Тенденцијата за „поетизирање“ на романескниот прозен дискурс е сосема очигледна и во „Керката на математичарот“. Да го илустрираме тоа најпрво со метафоричниот исказ во романот: „памучни облаци“ (Андоновски, 2013, стр. 19, ГК);¹ „Чекорите по ходникот ја лансираа толку брзо што за миг се најде на балконот и го прескокна“ (Андоновски, 2013, стр. 32, ГК); „До срж ме повреди, коските ми ги искрши со тие твои сатар-зборови и сржта ми ја локна“ (Андоновски, 2013, стр. 52, ГК); „И се насмевнуваш ти, Ема Пил, црвенокосо злато од дете, се насмевнуваш само како што знаеш ти, од душата да се насмееш, при што горната усна ти оди кон прчлестото носе и ти открива цела ниска бели бисерчиња“ (Андоновски, 2013, стр. 104, ГК); „Денот полека истече како пченица низ прстите на сејачот, светлината се намали и ја покажа својата утроба – темнината“ (Андоновски, 2013, стр. 23, МК); „Сфати дека меѓу волци со јагнешки јазик не се зборува, и дека ако ѓаволот добие телесна лика, не е лошо да му врзеш понекоја шлаканица, или да му ги поткршиш рокчињата, да не бode други невини души околу тебе“ (Андоновски, 2013, стр. 75, МК). Но, во овој роман на Андоновски може да се сретнат дури и цели пасуси кои се создадени од метафори и кои, поради нивната поетска семантика, слободно може да се напишат и во форма на стихови, како песна:¹

„По седум дена, уште една ноќ се срони од струните на гитарата во свездена прашина. Утрото го дочекавме лежејќи в кревет: ти ги допирав колената. Жежеа како пресно извадени кравајчиња од фурните на мојот град. Градите ти беа како круши кантарки донесени од Прилеп на спотнатите плеќи на пазарциите; очите ти беа како вжарени јагленчиња од ковачницата на чаршиските ковачи; усните ти беа како цреши од мојата черешна во мај, а веѓите како виножита во август“. (Андоновски, 2013, стр. 83, МК).

Покрај ова, романот избобилува и со многу други стилски фигури: компарација: „Врапците беа наредени на жиците меѓу двете бандери како црни ноти испишани од некаков гениј врз петолиније“ (Андоновски, 2013, стр. 62, ГК); „Ема се насмевнува молежливо како дете кое бара уште едно возење на рингишпил пред затворање на луна парк“ (Андоновски, 2013, стр. 53, ГК); „И тогаш, се зададе автобусот. Сопре и како рој мравки почнаа да излегуваат од него деца“ (Андоновски, 2013, стр. 20, МК); парадокс: „Пресилната светлина е темнина (зашто заслепува)“ (Андоновски, 2013, стр. 21, ГК); епитаф (Андоновски, 2013, стр. 24, ГК); карамбол: „гобишта бутел – буништа гротел“ (Андоновски, 2013, стр. 24, ГК); метонимија: „Сенките што до пред малку играа карти молчеа, исплашени од силата на ударот што не го очекуваа од тебе“ (Андоновски, 2013, стр. 75, МК); текст напишан во форма на версети, односно библиски стихови (Андоновски, стр. 11-14, МК; стр. 32, МК; стр. 89-90, МК); приспивна песна (Андоновски, 2013, стр. 55, ГК); песна (стихови) од три строфи (Андоновски, стр. 142, ГК); фрагмент од текстот на песната „Кучка неверна“ од групата „Куку леле“ чиј автор е Венко Андоновски (Андоновски, 2013, стр. 98, МК). И така натаму.

5. Заклучок

Анализата на четирите романи на Венко Андоновски покажа дека авторот во нив внесува поетски израз во мошне значителен обем. Разновидните „стихотворни“ специфики што се дел од структурата на романите му придаваат еден особен поетско-хуманистички белег на романескното творештво на нашиот автор. Сметаме дека огромниот интерес на читателската публика за овие романи, меѓу другото, се должи и на доминантно поетската експресија што е содржана во нив.

Бројните интерпретирани илустрации во овој труд ни даваат за право да заклучиме дека романите на Андоновски би можеле да ги детерминираме уште и како наративно-прозни поетски збирки. Наративни – зашто раскажувачката постапка не е привилегија само на прозата (да се потсетиме на епот и на поемата, на пример). Прозни – зашто се во форма на проза (роман во проза, зашто, да се потсетиме, има и романи во форма на стих). Поетски – зашто во нив, како што можевме да се увериме погоре, една од доминантите е второстепената уреденост на природниот јазик од „стихотворен“ карактер. Збирки – зашто кога се читаат романите на Венко Андоновски постојано е присутна дилемата дали читате прозен роман или, пак, поетска збирка во прозна форма. А ваквите „поетски“ својства на четирите романи на Андоновски бездруго имаат свој удел и во нивните несомнено високи книжевно-уметнички вредности.

Библиографија

- Андоновски Венко (2001). *Азбука за непослушните; Фрески и гротески*. Скопје: Култура.
- Андоновски Венко (2006). *Вештица*. Скопје: Култура.
- Андоновски Венко (2009). *Папокот на светот*. Скопје: Табернакул.
- Андоновски Венко (2009а). *Воскресението на читателот*. Скопје: Табернакул.
- Андоновски Венко (2013). *Керката на математичарот*. Скопје: Табернакул.
- Британика Енциклопедиски Речник* (2005), Т. 1–10. Скопје: Топер.
- Вујаклија Милан (1991). *Лексикон страних речи и изрази*. Београд: Просвета.
- Лотман Јуриј М. (2005). *Структурата на уметничкиот текст*. Превод од руски јазик Евтим Манев. Скопје: Македонска реч.
- Младеноски Ранко (2014). *Теорија на поезијата*. Штип: Универзитет „Гоце Делчев“, Филолошки факултет.
- Толковен речник на македонскиот јазик, Т. I–VI* (2003 – 2014). Скопје: Институт за македонски јазик „Крсте Мисирков“.
- Ширилова Велика (2006). *Голем лексикон на странски зборови и изрази, Т. 1–5*. Скопје: Топер.